

Kisvállalati politika és gazdasági fejlődés

II. rész

Lapunk 1997/4. számában szerzőnk elemzésének első felét adtuk közre. A témát most zárjuk le, a növekedési problémák és az állam szerepének összefüggéseit vizsgálva.

Növekedés és az állam szerepe

A már működő vállalkozások esetében az állami beavatkozás szempontjából három terület érdemel külön figyelmet:

- a makrogazdasági környezet alakulása, ezen belül az adózás,
- az általános szabályozás, különös tekintettel a tisztességtelen piaci magatartásra, és
- a növekedéshez szükséges tőke megszerzésének megkönnyítése.

A hazai cégek körében a Gazdaságkutató Intézet immár hagyományosan felmérést készít a vállalati várakozásokkal, törekvésekkel és a növekedésüket akadályozó legfontosabb tényezőkkel kapcsolatban. A tábla az elmúlt néhány év felmérési eredményeit tartalmazza a növekedési akadályok kapcsán.

Mint az a táblából látható, az elmúlt öt évben a hazai vállalkozások döntő többsége fejlődésének gátját nem saját gyenge versenyképességében, hanem külső környezeti hatásokban véli felfedezni. Chikán és szerzőtársai kutatási eredményei is azt mutatják, hogy „a vállalatok önértékelése sokkal pozitívabb, mint ahogyan partnereiket, versenytársaikat értékelik” (1997. 13. old.). Az elfogultság mellett azonban a környezeti tényezőkkel kapcsolatos gondok – ahol az állam szerepe meghatározó vagy az lenne – sem enyhülnek a vizsgált időszakban.

Figyelemre méltó, hogy a vállalatok az éles piaci versenyt és a konkurenciát is kevésbé problematikusnak ítélik, összehasonlítva a belső kereslet hiányával. Ez egyáltalán nem meglepő, ha az elmúlt évek olyan tendenciózus, keresletcsökkentő makrogazdasági politikájára gondolunk, mint amely hatást a Bokros csomag kifejtett. Ráadásul a megszorító intézkedések súlyosabban érintették a kisvállalkozásokat: 1995-1996-ban a nagyvállalatok termelése 3 százalékkal bővült, a kicsiké 10 százalékkal visszaesett (A kisebbek... 1996).

Többek között Békesi (1997) Csaba (1997) és Török (1997) is úgy véli, hogy túl kellene lépni a restrikción.

A termelés/szolgáltatások bővítésének legfontosabb korlátai (az adott korlátot a legfontosabbak közé soroló vállalatok százalékos részaránya)

	1993 Tavaszi	1993 Ősz	1994 Tavaszi	1994 Ősz	1995 Tavaszi	1995 Ősz	1996 Tavaszi	1996 Ősz	1997 Tavaszi
Kereslethiány									
- exportpiacokon	-	20	20	17	16	14	17	12	11
- belföldön	61	65	52	58	48	50	58	59	55
Tisztességtelen piaci verseny	15	15	24	19	24	23	29	23	32
Konkurencia, éles verseny	-	19	23	20	25	25	25	23	25
Tőkehiány, hitelfelvétel, finanszírozás	32	33	29	34	34	30	28	29	27
A cég gyenge versenyképessége	6	4	5	5	4	3	5	4	3
Az állam kiszámíthatatlansága	-	19	26	27	33	43	39	33	41

Ehhez pedig egy növekedés-, kínalatorientációs és versenyképesség-javító makroszintű politikára lenne szükség. Különösen problematikus a megtakarítások és a fejlődéshez elengedhetetlen infrastruktúra alacsony szintje. Az 1997-es vállalati várakozások mindenestre óvatosak az élénkülés megítélésében, ami mögött – legalábbis részben – az eddigi kormányzati politika iránti bizalmatlanság nyilvánul meg.

Véleményem szerint – és a nemzetközi tapasztalatok is ezt támasztják alá – a vállalkozásfejlesztésnek és a kkv-k fejlődésének alapja a szilárd és stabil belső kereslet. Ilyen szempontból az exportorientáció másodlagos, hiszen a kisvállalatok piacának döntő részét a hazai piac jelenti (Szerb 1994). A belső kereslet fontosságáról egyébként a vállalatok nagy része is így vélekedik.

Az állami szabályozás kiszámíthatatlansága, mint a növekedést gátló akadály jelentősége tendenciaszerűen nő, és immár megelőzi a tőkeszerzés akadályait. Ráadásul a kisvállalati körben majdnem a válaszadók fele tett erről említést (Papanek 1997). Ebben legfontosabb szerepe valószínűleg az évről-évre változó, és így a hosszú távú előrelátást, tervezést lehetetlenné tevő adórendszernek van. Kétségtelenül igaz, hogy a vállalkozások közvetlen adóterhelése, elsősorban a nyereségadó jelentősen csökkent az elmúlt években, azonban más adójellegű elvonások esetében szigorítások léptek életbe. A központi centralizáció mértéke változatlanul magas, a kilencvenes években általában 61 százalék fölött volt, és csak 1996-ban csökkent 50 százalékra, ami még mindig magasabb a 35–40 százalékos európai átlagnál (Ékes 1997, Gáspár 1996). A vállalatoknál elsősorban az élőmunka felhasználását drágítják az adójellegű társadalombiztosítási befizetések európai szinten is kirívóan magas közterhei.

Az 1997-es év kedvezőtlen változása, hogy a minimáladók – társadalombiztosítási, egészségügyi járulékok – növekedése miatt a vállalkozások folyó költségei is drasztikusan megnöttek. Ennek következtében az év első két hónapjában mintegy 45,000-rel csökkent a vállalkozások száma (Statisztikai Havi Közlemények 1997/4). Bár kétségtelen tény, hogy az intézkedések elsősorban a másodállásúakat, nem rendszeres bevétellel rendelkezőket, vagy pedig az igen alacsony aktivitású vállalkozásokat érintették,

A kiterjedt újraelosztó, osztogató-fosztogató szisztéma helyett azt preferálná, hogy aki megtermelte az adott jövedelmet, vagy működteti a vállalkozást, annál maradjon a jövedelem vagy nyereség döntő része is.

A tisztességes piaci magatartás írott és íratlan szabályainak normarendszere még nem honosodott meg Magyarországon. Gyakori az erőfölénnyel való visszaélés, a tisztességtelen verseny.

mégis megkérdőjelezhető a hozott intézkedések racionalitása. Az egyenlő társadalmi közteherviselés és a fantomvállalkozások megszüntetésének hangoztatott érvei mellett figyelembe kellett volna venni azt a hasznot, amit a marginális vállalkozások is hozhatnak, ha ez nem is minden esetben jelent költségvetési bevételt, továbbá azt a potenciális lehetőséget, hogy a másodállásban végzett tevékenység esetleg sikeres, jól menő vállalkozássá alakulhat a jövőben.

A közterheket és az állami centralizációt esetleg mérséklő államháztartási törvény a remények szerint kiszámíthatóbb feltételeket és összességében kisebb adóterhelést eredményez, ami a vállalkozások indítása és működése szempontjából is

kedvezőbb lesz. Érdekes, hogy a kkv-k fejlesztési politikájának 1996-os kormányzati koncepciója is abból indul ki, hogy az államháztartási reform keretében mérséklődnek az adóterhek (Gulácsi 1997). Ez azonban, a dolgok mostani állása szerint, már csupán az 1998-as választások után valósulhat meg. Véleményem szerint az államháztartási reformnak a piaci alapelvek és viszonyok erősítését is figyelembe kellene vennie. Ennek lényege, hogy a kiterjedt újraelosztó, osztogató-fosztogató szisztéma helyett azt preferálná, hogy aki megtermelte az adott jövedelmet, vagy működteti a vállalkozást, annál maradjon a jövedelem vagy nyereség döntő része is.

Az állam elsődleges feladatai közé tartozik bármely piacgazdaságban, hogy a vállalkozások számára olyan szabályozási környezetet biztosítson, amely kedvező feltételeket teremt a vállalkozáshoz, egyenlő feltételek biztosít a versenytársak számára és bizonyos piaci hibákat korrigál. Az EU kkv-kat támogató politikájának egyik központi eleme a versenypolitika, ami nyilván összefüggésben van az egységes piac megteremtésének szándékával és azzal a törekvéssel, hogy ne a multinacionális monopolvállalatok uralják az EU piacát (Activities in favour... 1994).

Magyarországon a vállalkozások alapítását szabályozó Társasági Törvény és a Polgári Törvénykönyv, a vállalatok megszűnését leíró csődtörvény, továbbá a tisztességtelen piaci magatartással foglalkozó törvények a nemzetközi normáknak megfelelően léteznek, habár gyakorlati működésük sok kívánnivalót hagy maga után. Ezt támasztja alá a tábla is: 1997 első felé-

ben a hazai vállalkozások mintegy harmada, de különösen a kisvállalatok a tevékenységük bővülését jelen-

Változatlanul hiányzik a kkv-k támogatásának és a versenypolitikának az EU-ban már létező összekapcsolása.

tősen akadályozó tényezők közé sorolják a tisztességtelen versenyt.

Németh (1997) az 1991-1995-ös időszakot elemezve állapítja meg, hogy a tisztességes piaci magatartás írott és íratlan szabályainak normarendszere még nem honosodott meg Magyarországon. Gyakori az erőfölénnyel való visszaélés, a tisztességtelen verseny (hírnévrontás, üzleti titoksértés, árukapcsolás), továbbá a fogyasztók megtévesztése is. A Gazdasági Versenyhivatal által kiszabott bírságok kifizetése is csorbát szenvedett, hiszen a vállalkozások bíróságon támadták meg sokszor a határozatot és gyakran eltűntették a bírság fedezetét. Az utóbbi időben a Versenyhivatalnak a MATÁV és az energiaszektor árképzéséről szóló jelentése mutatja, hogy a monopolhelyzetek károsítja a fogyasztókat.

Az 1997-es változások egyrészt az eddigi versenyszabályozás problémáira reflektáltak, másrészt az EUnormákkal való konformitás megteremtését tűzték ki célul. Változatlanul hiányzik azonban a kkv-k támogatásának és a versenypolitikának az EU-ban már létező összekapcsolása. Ez pedig különösen azért lenne fontos, mert a privatizáció során külföldi, magyar és vegyes tulajdonú monopolhelyzetek alakultak ki és szilárdultak meg – pl. az élelmiszeripar, a cukorgyártás, a telefonszolgáltatás, a közüzemi szolgáltatás terén. Ennek természetes korlátozása a kkv-k piacra segítése lenne, amelyek a bonyolult és kijátszható állami szabályozás helyett „természetes módon” törnék meg a monopóliumok hatalmát.

Pénzügyi problémák és az állami támogatás

Fejlődésük különböző fázisában a vállalkozások más-más jellegű pénzügyi segítségre szorulnak, hiszen saját forrásokból a legkritikább esetben sikerül a kívánatos mértékben finanszírozni a fejlődést. A problémák rögtön az alapításnál kezdődnek, főleg, ha a kezdőtőke a skála- és egyéb költségek miatt nagy, majd a gyors növekedés támogatása okoz nehézségeket a magas kockázat miatt. Csupán a stabil, megállapodott vállalko-

zások számára adott az elérhető költségű és kockázatú bankkölcsön. Az az ország, amely vállalkozásait fejleszteni óhajtja, nem kerülheti el, hogy valamilyen formában pénzügyi segítséget nyújtson. A kérdés csupán az, hogy milyen céllal, milyen formában és milyen mértékben tegye ezt.

Az EU gyakorlatában hitelekkel segítik a kkv-k esetében az infrastrukturális beruházásokat, a versenyképesség javítását és a munkahelyteremtést. A hitelt az ezt koordináló Európai Befektetési Bank (EIB) a regionális fejlesztési célokkal összhangban adja. Az 1989-1994-es időszakban a regionális fejlesztés érdekében kihelyezett hitelek 59 milliárd ECU-t tettek ki, amiből 54 milliárd a Strukturális Alapokon keresztül volt hozzáférhető (Bartalis 1996). Európai Unió csatlakozásunk, és főleg fejlesztési forráshoz jutásunk szempontjából ez mindenképpen figyelemre méltó. Az EIB ezen kívül hitelgaranciákat ad és tőkéhez is juttat.

Magyarországon a pénzügyi forrásokhoz jutás, mint a vállalatok fejlődését gátló tényező a 2-3. helyen szerepel a táblában. Önmagában ez a sorrend nemzetközi összehasonlításban nem kirívó. Storey (1994) megállapítása szerint a Nagy-Britannia-i vállalatok esetében ez az első helyen szerepel és megelőzi az alacsony piaci keresletet is (156. old.)¹. Hasonló a fejlett piacgazdaságokéhoz az arány a rokoni/baráti (9 százalék) és a banki kölcsönök (6 százalék) tekintetében (Czakó és szerzőtársai 1995). A relatív helyzet hasonlósága mellett azonban meg kell jegyezni, hogy a hazai vállalkozások pénzügyi forráshoz jutási lehetőségeit még tovább nehezíti a kkv-k finanszírozási gyakorlatának hiánya és a pénzügyi intézményrendszer kialakulása is. Jellemző továbbá a hazai vállalkozásokra, hogy az indulótőkét nem, vagy csak minimálisan igénylő területeken terjednek el, nem pedig a potenciálisan ígéretes, de ezzel együtt tőkeigényesebb ágazatokban.

Ma már Magyarországon is találhatunk példákat a fejlett piacgazdaságokban meghonosodott pénzügyi támogatási formák mindegyikére a kamattámogatástól a kedvezményes hitelen keresztül a garanciavállalásig. A kezdő vállalkozások számára a Magyar Vállalkozásfejlesztési Alapítvány mikrohitel, a PHARE hitelek vagy a Garancia Rt. által vállalt garancia csupán a legfontosabbak a lehetőségek közül. 1997-ben a kkv-k számára 42 féle támogatási lehetőség létezik.

A potenciális lehetőségek bővülésével párhuzamosan azonban az 1995-96-os évek a kisvállalkozói hitelek abszolút és relatív csökkenésével járt együtt: 1995 januárjában még 93 milliárd forintot tett ki a kisvállalkozói hitel nagysága, ami 1996 közepére 68 milliárd forintra csökkent. A problémákon újabb hitelkonst-

¹ A felmérés nem teljes mértékben összehasonlítható az 1. táblázattal, mivel Storey nem vizsgál olyan tényezőket, mint az állami magatartás, vagy a tisztességes piaci magatartás.

Ma már Magyarországon is található példákat a fejlett piacgazdaságokban meghonosodott pénzügyi támogatási formák mindegyikére a kamattámogatástól a kedvezményes hitelen keresztül a garanciavállalásig.

A kockázati társaságok által elvárt rendkívüli, 40-50 százalékos hozammegtérülést nem valószínű, hogy a magyar vállalkozások széles köre biztosítani tudná. Így a kockázati tőke semmiképpen nem oldja meg a kkv-k hosszú távú finanszírozási gondjait.

rukciókkal és főleg a legnagyobb problémát jelentő fedezet utáni garanciával – a Garancia Rt-n keresztül – igyekeznek segíteni. A tervek között szerepel egy Kisvállalkozási Bank alapítása is.

Ismételten felvetődik a kockázati tőketársaságok állami, adókedvezményekkel vagy közvetlen állami részvétellel történő támogatása is. Osman (1996) a fejlett piacgazdaságokban elterjedt kockázati tőketársaságok jelentőségét hangsúlyozva sürgeti a kiszámítható állami szabályozási környezet megteremtését.

Mindamellet hazai berkekben a kockázati tőketársaságok elterjedéséhez valamilyen csodavárás is kapcsolódik, hogy ez majd a vállalkozások összes pénzügyi problémáját megoldja. Véleményem ezen érveléssel szemben inkább Karsai Judit-

hoz (1997) áll közelebb, aki szerint a nyugati példa azért sem szerencsés, mert a kockázati tőke finanszírozási súlypontja az elmúlt évtizedekben eltolódott a kezdő és a felfutó vállalkozások finanszírozásától a menedzseri kivásárlás (MBO) és a már régóta létező cégek növekedésének támogatása felé.

Karsai (1997) szerint az eddigi magyarországi tapasztalatok azt mutatják, hogy a már létező kockázati tőketársaságok elsősorban nem új vállalkozások alapítását segítik elő, hanem a már meglévő vállalkozások expanziójának finanszírozása, továbbá az átszervezésre szoruló és a felszámolás alatt levő cégek felvásárlása szerepel céljaik között. A kockázati társaságok által elvárt rendkívüli, 40-50 százalékos hozammegtérülést nem valószínű, hogy a magyar viszonyok között a vállalkozások széles köre biztosítani tudná. Így a kockázati tőke, hasonlóan a fejlett piacgazdaságokhoz, csupán fontos kiegészítő szerepet tölt be a magyar gazdaságban, de semmiképpen nem oldja meg a kkv-k hosszú távú finanszírozási gondjait.

A vállalkozói aktivitás élénkítéséhez kétségtelenül szükség van állami segítségre és ezen belül is fontos szerepet játszik a pénzügyi támogatás, de ez nem jelenti azt, hogy az államnak közvetlenül a finanszírozásban kell döntő szerepet játszania. Többek között Storey (1994) elemzése alapján figyelemre méltó, hogy a közvetlenül támogatott vállalkozások Nagy-Britanniában nem bizonyultak szignifikánsan sikeresebbeknek, mint a nem támogatottak. Főleg az elvárt munka-

helyteremtési hatás volt igen szerény.

A közvetlen pénzügyi segítség helyett a kormányzat erőfeszítéseit a kedvező környezeti feltételek megteremtésére kellene koncentrálni, ezzel a vállalkozások adózási és adminisztratív terhei enyhülnének, a befektetési és kockázatvállalási kedv növekedne, a jogi szabályozás pedig kiszámíthatóbb lenne. Ez mindenesetre összhangban van az EU elképzeléseivel is (Activities in favour... 1994)

A hazai kisvállalkozási politika

A nyolcvanas évek végén, a kilencvenes évek elején Magyarországon a piacgazdaságra történő átmenet során gyökeresen megváltozott a magántulajdon alapuló vállalatok, vállal-

kozások megítélése és működésük gazdasági környezete. Az alapítást megnehezítő vagy lehetetlenné tevő adminisztratív és informális gátakat lebontották és tulajdonképpen alapvető joggá tették a vállalkozást. Az állami tulajdonú szektor szűkülésével, a nehezedő munka- és életkörülményekkel párhuzamosan a vállalkozások száma az 1990-95-ös időszakban évről-évre dinamikusan nőtt, 407.152-ről 1.011.945-re emelkedett. Jól ismert azonban, hogy e vállalkozások jó része nem működik vagy létrehozása adózási okokkal magyarázható. A fantomvállalkozás, mint költségviselő és nem nyereségtermelő cég fogalma ismerős, nem csupán a beavatottak számára. Különböző becslések szerint a ténylegesen működő vállalkozások száma 400.000-780.000 közé tehető (Heimer 1997).

A kilencvenes évek első felében a kisvállalati politika legfontosabb célja a kezdő vállalkozások segítése volt. A Magyar Vállalkozásfejlesztési Alapítvány (MVA) országossá kiépült hálózata, a SEED Kisvállalkozás-fejlesztési Alapítvány vagy a PHARE alapok, a tanácsadási, oktatási információs feladatokat is betöltő érdekvédelmi és egyes minisztériumi szervek legfontosabb feladata elsősorban a kezdő vállalkozások támogatása volt. Ez kiegészült a különböző hitel- és garanciainstanziumokkal.

Az adatok azonban azt mutatják, hogy a vállalkozások számának a kilencvenes évek első felében tapasztalt növekedési dinamizmusa megtorpant. Ez önmagában még nem jelent problémát, hiszen vállalko-

Kisvállalkozási politikánkról nem mondhatjuk el, hogy egy következetes, átgondolt koncepció lenne. Egymásnak sokszor ellentmondó intézkedések, minisztériumi vagy kormányzati döntések halmaza.

zásaink száma alapján így is a nemzetközi mezőny elején foglalunk helyet. Ami azonban lényegesebb: a vállalkozások alapítását elősegítő politikának is változnia kell és a súlypontot át kell helyezni a vállalkozási folyamat későbbi fázisaira.

A nemzetközi tapasztalatok azt mutatják, hogy a sikeres vállalkozói, kisvállalkozói szektor kialakulása hosszú időt vesz igénybe, a hatékony működés szoros kapcsolatban áll a szociális-társadalmi-családi környezettel és az ezt rendszerbe fogó hálózatokkal. Sajnálatos módon azonban nem csupán a történetileg hosszú idő, hanem az ezt befolyásolni képes állami eszközök korlátozottsága is gondot jelent. Ez azonban nem jelenti azt, hogy hazai körülményeink között ne kísérelhetnénk meg a szűk keresztmetszetek felszámolását. Ez a felismerés, legalábbis részben, tükröződik a kormány 1996-os kisvállalkozási koncepciójában, az oktatási, tanácsadói hálózat kiszélesítésében és megfigyelhető a különböző ipari-, innovációs- és vállalkozói parkok, övezetek állami támogatásában.

Számos hazai elemzés foglalkozott azzal az ellentmondással, ami az innovációk száma és a megvalósult, piacra vitt termékek között kimutatható. Az állami politikáról ezzel kapcsolatban is azt lehet mondani, amit az előzőkben a környezettel kapcsolatban már elmondtam: a felismerés megtörtént, a megoldást elősegítő eszközrendszerrel és a harmonizációval azonban gondok vannak.

Az a terület, ahol súlyos problémák mutathatók ki és az állam a legtöbbet teheti: a liberális gazdaságpolitika által is elismerten állami felelősségvállalás körébe eső versenyfeltételek biztosítása, a tisztességes piaci magatartás kikényszerítése, a belépési korlátok eltávolítása. Az utóbbi időben figyelemre méltó változások következtek be egyes területeken a koncentráció fokozódásával és így a monopolhelyzetek kialakulásával. Külön ki kell emelni a kereskedelemben végbemenő átalakulást, amelynek során nagy, elsősorban külföldi kézben levő áruházláncok kezdik ellenőrizni a piacot. Ennek következménye lehet a nem túl távoli jövőben, hogy a hazai vállalkozói szféra termékeinek piaci esé-

lye romlani fog, amint a nagy cégek élni fognak erőfölényükkel.

Külön kell szót ejteni az adópolitikáról is, mint ami a vállalkozások fejlődését meghatározó módon befolyásolja. Ma egyes becslések szerint minden 100 forint árbevételből átlagban csupán 8 forint marad a vállalkozónál, a többi költség, adó, és adójellegű teher. Mint azt az előzőkben már említettem, a jó államháztartási reform, az adóterhek és nyilván ezzel egyidőben a közvetlen pénzügyi támogatások jelentős mérséklése a jövedelmet, nyereséget annál hagyná, aki azt ténylegesen létre is hozta. A közvetlen pénzügyi támogatás az eseti hazai és nemzetközi megfigyelések szerint nem a leghatékonyabb módja a vállalkozások segítésének.

Kisvállalkozási politikánkról nem mondhatjuk el, hogy egy következetes, átgondolt koncepció lenne, ami a vállalkozási folyamat összefüggéseit figyelembe veszi. Ez egymásnak sokszor ellentmondó intézkedések, minisztériumi vagy kormányzati döntések halmaza. További kritika, hogy a politika az események után kullog, azaz jelentős fáziskéséssel reagál a gazdaságban történetekre. Erre példaként csupán a tisztességtelen piaci magatartást említeném.

Tény azonban, hogy a vállalkozások egyes részproblémáit elemző tudományos eredmények mellett a következetes, átfogó kisvállalkozási politikát nem támasztják alá a vállalkozások teljes életútját, annak minden szegmensét átfogó, azt rendszerbe helyező kutatások. Storey (1994) szerint „a hatékony állami politika azt kívánja, hogy megértsük azokat a tényezőket, amelyek a kisebb vállalatok születésére, növekedésére és megszűnésére hatnak”. Ennek vizsgálata pedig a tudomány, a mi feladatunk lenne...

Szerzőnk egyetemi docens,
JPTE Közgazdaságtudományi Kar

Irodalomjegyzék:

- Activities in favour... (1994): Activities in Favour of SMEs and the Craft Sector, *Official Publications of the European Union, Luxembourg*
- Ádám Zoltán (1997): Alapvetések, *Figyelő 1997. április 3.*
- A kisebbek... (1996): A kisebbek lassan lemaradnak, *Világgazdaság 1996. december 24.*
- Ansoff, Igor: The Innovative Firm, in *Entrepreneurship ed. by B. Lloyd, Pergamon Press*
- Bartalis Krisztina (1996): A kis- és középvállalati politika az Európai Unióban és Magyarországon, *Diplomadolgozat. JPTE Közgazdaságtudományi Kar*
- Békesi László (1997): Merre? Tovább? *Figyelő. 1997 március 20. szám*
- Burns, Paul-Jim Dewhurst (1989): Small Business and Entrepreneurship, *Macmillan London*

- Chikán Attila-Czakó Erzsébet-Demeter Krisztina (1997): Vállalataink erőltetett (át)menetben, *Gazdaság Vállalkozás Vezetés* 1997. 1. szám
- Czakó Ágnes-Kuczi Tibor-Lengyel György-Vajda Ágnes (1995): A kisvállalkozások néhány jellemzője a kilencvenes évek elején, *Közgazdasági Szemle XLII. évf. 4. szám*
- Csaba László (1997): Növekedés, egyensúly, fejlődés, *Figyelő* 1997. január 30.
- Davidson, Per (1995): Culture, Structure and Regional Levels of Entrepreneurship, *Entrepreneurship and Regional Development* 7.
- Drucker, Peter (1993): Innováció és vállalkozás az elméletben és a gyakorlatban, *Park Könyvkiadó Budapest*
- Ékes Ildikó (1997): Adózás, 1988-1996, *Statisztikai Szemle* 2. szám
- Futó Péter-Kállay László (1994): A kisvállalkozás-fejlesztési politika és eszközei, *Ipargazdasági Szemle* 1994. 4. szám
- Gáspár Pál (1996): Az adórendszer lehetséges átalakítása, *Info Társadalomtudomány* 34. szám
- Gibb, Allan (1994): the Enterprise Culture and Education, *International Small Business Journal* 11, 3.
- Gulácsi Gábor (1997): A kis- közép vállalkozások fejlesztési politikája, *Gazdaság és Gazdálkodás* 1997. 2. szám
- Heimer György (1997): A semmi ágál, *Heti Világgazdaság* 1997. június 7.
- Hetedhét hitelek (1997): Hetedhét hitelek, *Figyelő* 1997. március 6.
- Hoványi Gábor (1991): Gyártásfejlesztés és innováció, *Ipargazdasági Szemle* 1991. 3-4 szám
- Karsai Judit (1997): A kockázati tőke lehetőségei a kis- és középvállalatok finanszírozásában, *Közgazdasági Szemle XLIV. évf. 1997. február*
- Kocsis Györgyi (1996): Nyomós okok, *Heti Világgazdaság* 1996. június 29.
- Krecz Tibor (1997): Elégedetlen elit, *Figyelő* 1997. április 10.
- Maillat, Denis (1993) A vállalatok és az innováció: hálózati szerveződés és a milió szerepe, *Vezetéstudomány* 1993. 7-8. számok
- Németh György (1997): Változó versenyszabályok, *Vezetéstudomány* 28. 1. szám
- Osman Péter (1996): A kockázati tőke a vállalkozás finanszírozásában, *CO-NEX Könyvkiadó és Terjesztő Kft, Budapest*
- Papanek Gábor (1997): Milyen jövőt ígérnek a magyar vállalatok jelenlegi törekvései, *Közgazdasági Szemle XLIV. 3. szám*
- Regős Zsuzsa (1997): Agytröszt, *Figyelő* 1997. február 6.
- Statisztikai Havi Közlemények, *Különböző számok*
- Storey, D.J. (1994): Understanding the Small Business Factor, *Routledge London and New York*
- Szerb László (1994): A regionális fejlesztéspolitika jövője Magyarországon, *Vezetéstudomány* 1994. augusztus
- Szerb László (1997): Vállalkozói és vállalkozási elméletek: Történelmi tanulságok és mai kutatási irányok, *Kézirat*
- Tóth Levente (1997): Öszvér formák, *Figyelő* 1997. április 10.
- Török Ádám (1997): Kínálatorientációs gazdaságpolitika, *Figyelő* 1997. április 10.
- Vállalkozás (1995), *Novorg, Budapest*

PC WORLD

Nemzetközi számítástechnikai magazin CD-ROM melléklettel

Öt évvel ezelőtt jelent meg először a **PC WORLD** nemzetközi számítástechnikai magazin. Folyamatosan növekvő népszerűségét jól bizonyítja, hogy eladott példányszáma hónapról hónapra növekszik, s a számítástechnikai havilapok között tartósnak piacvezető. Több mint 80 oldalon híreket, részletes hardver és szoftverleírásokat közöl, az új termékek bemutatásával, tesztek ismertetésével biztosítja, hogy a kezdők, haladók és a profik is találjanak olvasnivalót.

1997 januártól havonta 650 MB-nyi válogatott shareware és freeware segédprogramot, játékot és multimédiás szoftvert kínál CD-ROM mellékletén, valamint elérhetővé teszi a világhálózatok (Internet és CompuServe) eléréséhez szükséges legújabb ingyenes szoftvereket is. Alkalmanként neves szoftvergyártók értékes programjai is helyet kapnak a CD-ROM-on.

Nyomatott példányszám: 21000

Megjelenés: minden hónap első péntekén

Egy példány ára: 685 Ft

Éves előfizetés: 6840 Ft

Megrendelés és hirdetésfelvétel:
IDG LAPKIADÓ KFT.

Telefon: 156-8291; Fax: 156-9773
<http://www.idg.hu/>